

16.12.86

KÖŞEBAŞI

Ergun GÖZE

TOPLANAN ANSİKLOPEDİ...

Yeni yayınlanmaya başlanan bir ansiklopedinin fasiküllerinden birisi toplatılmış. Sebebi çok enteresan! Orijinalinde bulunmayan Adana ve Adıyaman maddelerinde, bir vakitler bu bölgede bir Ermeni devletinin bulunduğu iddia edilerek tarihî gerçekler saptırılmış ve bölücülük yapılmış.

Ansiklopedi çok enteresan bir moda... Belki moda olmayacak tek şey: **Bir cemiyetin bilgi mirasının tümü.** Ne var ki bu mirasın, o cemiyetin mührünü taşıması ve kopya olmaması şart. Bizde ise henüz öyle bir birikim yok. Bunun için hep meşhur yabancı ansiklopediler kopya ediliyor. Halbuki ansiklopedi bir bilgi yığını da değildir. O bilgilerin daha geniş kütüphanelerde varken ansiklopediler neşretmek niye? **Ansiklopedi bir bilgi mimarisidir ve bu mimarının temelinde bir bilgi ve dünya görüşü ve politikası yatar. Bu politika bildiğimiz günlük politikadan başka ve fakat daha çok tesirli bir kültür politikasıdır.**

Türkiye'de solun ve ayrımcılığın şu son günlerde kültür sahasına kaydığı ve büyük bir keşafetle çalıştığı da bir gerçektir. Hele Ermeni meselesinde akıl almaz aşırı iddiaların tam bu sıralarda ilim ve kültür kisvesi altında ileri sürülmesi enteresandır. Meselâ Türk mimarisini Ermeniler'in eseri, Sinan'ı da Ermeni göstermeye çalışan kitabın yazarının da Ermeni asıllı Parseh Tuğlacıyan olması şâyânı dikkattir.

Dönelim ansiklopediye... Bir yabancı ansiklopedide mutlaka Türklük aleyhinde iddialar olacaktır. Bunların ayklanması ve hattâ cevaplarının verilmesi Türklük ve gerçek borcudur. İşte ilme hizmet öyle olur. Bahsedilen ansiklopedinin ilk fasikülünü ben de inceledim. Daha önceki ansiklopediciliğim zamanından hatırlattığım maddelerle kıyasladım. Meselâ ABBADİE maddesi, Abadan maddesi... Ben bu iki küçük maddenin Türk kültürüyle temas noktasını bulmuş ve ilâve bilgi olarak belirtmişim. Bu iddialı eserde ise buna ait tek bir satır yok. Anlaşıyor ki, böyle bir endişeleri yok. Amma burada hazırlatılan maddelerde bilirkişi tarafından Türkiye, Türk bütünlüğü aleyhinde bulunan ve bu yüzden mahkemece toplatılan bilgiler varmış...

Ansiklopedi neşriyatı Türkiye'de daha çok büyük bir kazanç yolu haline getirilmiştir ve ansiklopedilerde de daha çok sol görüşlü kişiler istihdam edilmektedir. Türkiye'de bir kültür otoritesi boşluğu vardır... Senelerce önce Peyami Safa yazmıştı "**Edebiyatımız belediyesizdir**" diye, bugün daha genişleterek "**Kültürümüz belediyesizdir**" diyebiliriz. Aslında bir ansiklopedinin toplanması hoş bir şey de değildir. Öyle bir kültür atmosferi ve seviyesi doğmalıdır ki, böyle bir yanlış yapan ansiklopediyi kimseler almamalıdır. Bunun müeyyidesi budur.

Amma bizdeki ansiklopedilerdeki yanlışları belirtmek için ayrı bir ansiklopedi yapmak gerektir. Bizdeki ansiklopedilerin sadece lisan yanlışlarını belirtebilmek için dünyanın en büyük lüğatini ortaya koymak gerektir. Çok yazık. Yazık, çok yazık. İlim insana kazandırır amma ilmin hedefi ve gayesi kazanç değildir. Sadece kazanmak için ansiklopedi çıkarılmaz. İlk ansiklopediyi çıkaranların entellektüel seviyesi nerede, şimdikilerin nerede?

8 Mart 1983

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 26.2761

Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığına

Konu : Yurt Ansiklopedisi'nin Ağrı ve Adana maddelerinin Ermeniler ile ilgili kısımları hakkında bilirkişi raporu.

Konu ile ilgili üç sahife fotokopiyi alakalı mahkemenizden aldım. Meseleyi daha iyi aydınlığa çıkartabilmem için ansiklopedinin Ağrı ve Adana maddelerini temin ederek tarihi yönden araştırdım. Bu arada mesele ile ilgili olarak tarihi bilgi vermek suretiyle, konunun daha iyi anlaşılabilmesine çalıştım.

Bilindiği gibi, tarihin ilk devirlerinden beri medeniyetlerin beşiği olan Anadolu'da, muhtelif isimler altında pek çok devletler kurulmuş ve medeniyetler meydana getirilmiştir. Ermeniler de Anadolu'nun büyük bir kısmında yerli halk olarak tarihî, siyasî, kültürel bakımlardan hak iddia etmişler ve Ermenistan diye tanımladıkları yerlerin eski zamanlardan beri kendilerine aid olduklarını her fırsattan istifade ederek isbata çalışmışlardır. Esasında Ermenistan diye tanımladıkları bu bölge, asırlarca muhtelif devletlerin idaresinde kalmış ve hemen her zaman büyük devletlerin çarpıştıkları sahayı teşkil etmiştir. Burası bilhassa kuzey ve doğudan gelen milletlerin istilâ yolları üzerinde bulunduğundan, muazzam akınların ve muhaceretlerin uğrağı olmuştur. Bu şartlar altında bölgede, daimi bir hükümet, bilhassa millî, mütecanis, devamlı ve kuvvetli bir Ermeni varlığını kabul etmek imkansızdır. Şöyleki:

Urartu Devleti'nin yıkılmasından sonra Büyük İskender'e kadar olan zamanda bu bölge önce Medler'in sonra Persler'in bir vilâyeti idi. Buraya tayin edilen valiler hükümdar ailesine mensup bulunuyordu. Partlar zamanında yine Part sülalesine aid valiler, Romalılar zamanında, Romalılar'ın tayin ettikleri âmirler tarafından idâre olunmuşlardır.

Daha sonraki devirlerde, adı geçen bölge üzerinde, Roma ve İran hakimiyeti görülmektedir. Batı kısmı Romalılar'ın, doğu kısmı İranlılar'ın gönderdikleri valiler tarafından idâre olunmuştur.

VIII. asırda buralar Bizanslılar'ın, İranlılar'ın ve Araplar'ın arasındaki muharebelere sahne olmuştur.

IX. asırda bölge, Bizans ve Arap Hükümetleri arasında taksim olunmuştur. Batı kısmı Bizans'ın, daha büyük ve kalabalık olan doğu ciheti ise Bağdat Halifesine bağlı olarak kalmıştır. Arap idaresi " cizye " almak şartıyla kendi vilâyetlerine tâbi bir çok derebeylikler ihdas etmişlerdir ki, bunlar yanlış olarak krallık olarak tanımlanmışlardır.

Daha sonra, önce Bizanslılar sonra Türkler, bağlı oldukları devletin zaafından istifade ederek kurulmuş olan bu derebeylikleri ortadan kaldırmışlardır.

Bölge hakkında yukarıda özet olarak vermiş olduğumuz bütün bu bilgiler gerek bizde ve gerekse Batı'da yazılmış eserlerde açıkça belirtilmiş olmasına rağmen, Yurt Ansiklopedisi'nin Ağrı maddesinin tarih kısmı yazılırken, "Türklerden Önce Ağrıya Egemen Olan Devletler" bölümünde, Ermeniler bölgeye Milattan önce 600 ilâ Milattan sonra 640 tarihleri arasında hakim olduğu hissi yaratılmak istenmiştir. Esasında, Ermeniler'in bölgede "Vasal" oldukları maddede belirtilmiş olmasına rağmen ilk bakışta Ermeni hakimiyeti hissi verilmek istenmesi, tarihi gerçekleri saptırmaktan da öte, raporumuzun başında da belirttiğimiz gibi, ansiklopedi fırsat bilinip, bölgedeki Ermeni hakimiyetinin isbata çalışılması sâyan-ı dikkattir. Diğer taraftan siyasi birliğimizi tehdit etmeği hedefliyen böyle bir meseleye bu kadar detayla yer vermek gerçekten manidardır.

Ağrı maddesinin Ermenilerle ilgili bilgi veren sahifesinin sağ üst köşesinde bulunan ve hiç bir açıklama bulunmayan haritaya gelince: Ermeniler hakkında Milattan öncelere giderek bilgi vermeğe çalışan bir ansiklopedi, pek âlâ harita hakkında bilgi verebilirdi. Zira antik dönemleri gösteren ve çizilen bölge hakkında sıhhatli bilgiler veren haritalar mevcuttur(Bakınız, Henrici Kiepert, Formae Orbis Antiqui, forma V, VII)Harita ile antik bölge kastedilmek isteniyorsa, bölgenin hususiyetlerini gösteren diğer kavim ve devlet isimleri belirtilmesi gerekirdi.Fakat gösterilmemiş olduğundan, haritanın neyi ifade ettiği anlaşılabilir değildir.

Hemen hemen her maddesinde mutlaka bir Ermeni sözünün geçtiği (Bakınız Artvin, Erzurum, Hakkari vs.) Yurt Ansiklopedisi'nin Adana maddesine gelince : Burada da Ağrı maddesinde olduğu gibi 1080-1375 tarihleri arasında hüküm sürdüğü iddia edilen bir Ermeni Krallığından bahsedilmektedir. Esasında bu krallığın daha doğrusu teşekkülün mahiyeti tetkik edilirse ortaya Selçuk Türkleri'nin istilâsı önünden kaçarak Kilikya'nın dağlarına sığınan, Haçlı seferleri zamanında Haçlılarla birleşen, Bizanslılar'a güneyde hudut bekçiliği yapan, mahdut zamanlarda anarşi içinde bir müddet için yaşayabilmiş ve her defasında ya Bizanslılar'dan ve Konya Selçukluları'ndan, yahut da Mısır Memlûklerinden ağır darbeler yiyen ve fırsat buldukça idâresinde kaldıkları hükümetlerin düşmanları ile birleşerek onlar aleyhine hareket etmiş olan derebeylikten başka bir şey görmek mümkün değildir.(bakınız Esat Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni meselesi, Ankara 1950, s.88). Görüleceği üzere, vasal Ermeni toplumu Adana'da da müstakil bir krallık gibi gösterilmek istenmesi Yurt Ansiklopedisi'nin "Ermeni Meselesi"ndeki hassasiyetini bir kere daha ortaya koymaktadır. Ayrıca, Adana maddesinin dördüncü fasikülünün ilk sahifesinin tam ortasına Türk adaletinin cinayete mahkum ettiği ve bilahere hapis-haneden firar ederek yurt dışına kaçan ve yurttaşlıktan çıkartılan, Yılmaz Güney'in resminin konulması adı geçen ansiklopedinin hangi paralelde olduğunu bizlere açıkça göstermektedir.

Bütün bu hususlar göz önüne alınarak Yurt Ansiklopedisi'nin değerlendirilmesinin Devletimizin bekası yönünden iyi olacağı düşüncesi ile keyfiyeti saygılarımla arz ederim.

Dr. Ali İhsan Gençer
İ.Ü. Edebiyat Fak. Tarih Bl.
Öğretim Üyesi

Beyoglu Cumhuriyet Savcılığına

Konu : Yurt Ansiklopedisi'nin Agri ve Adana maddelerinin Ermeniler ile ilgili kısımları hakkında bilirkişi raporu.

Konu ile ilgili üç sahife fotokopiyi alakalı mahkemenizden aldım. Meselayı daha iyi aydınlığa çıkartabilmem için ansiklopedinin Agri ve Adana maddelerini temin ederek tarihi yönden araştırdım. Bu arada mesele ile ilgili olarak tarihi bilgi vermek suretiyle, konunun daha iyi anlaşılabilmesine çalıştım.

Bilindiği gibi, tarihin ilk devirlerinden beri medeniyetlerin beşiği olan Anadolu'da, muhtelif isimler altında pek çok devletler kurulmuş ve medeniyetler meydana getirilmiştir. Ermeniler de Anadolu'nun büyük bir kısmında yerli halk olarak tarihi, siyasi, kültürel bakımlardan hak iddia etmişler ve Ermenistan diye tanımladıkları yerlerin eski zamanlardan beri kendilerine aid olduklarını, her fırsattan istifade ederek işbata çalışmışlardır. Esasında Ermenistan diye tanımladıkları bu bölge, asırlarca muhtelif devletlerin idaresinde kalmış ve hemen her zaman büyük devletlerin çarpıştıkları sahayı teşkil etmiştir. Burası bilhassa kuzey ve doğudan gelen milletlerin istilâ yolları üzerinde bulunduğundan, muazzam akınların ve tahacretlerin uğrağı olmuştur. Bu şartlar altında bölgede, daimi bir hükümet, bilhassa millî, mütecanis, devamlı ve kuvvetli bir Ermeni varlığını kabul etmek imkansızdır. Şöyleki:

Urartu Devleti'nin yıkılmasından sonra Büyük İskender'e kadar olan zamanda bu bölge önce Medler'in sonra Persler'in bir vilâyeti idi. Buraya tayin edilen valiler hükümdar ailesine mensup bulunuyordu. Partlar zamanında yine Part sülalesine aid valiler, Romalılar zamanında, Romalılar'ın tayin ettikleri âmirler tarafından idâre olunmuşlardır.

Daha sonraki devirlerde, adı geçen bölge üzerinde, Roma ve İran hakimiyeti görülmektedir. Batı kısmı Romalılar'ın, doğu kısmı İranlılar'ın gönderdikleri valiler tarafından idâre olunmuştur.

VIII. asırda buralar Bizanslılar'ın, İranlılar'ın ve Araplar'ın arasındaki muharebelere sahne olmuştur.

IX. asırda bölge, Bizans ve Arap Hükümetleri arasında taksim olunmuştur. Batı kısmı Bizans'ın, daha büyük ve kalabalık olan doğu ciheti ise Bagdat Halifesine bağlı olarak kalmıştır. Arap idaresi " cizye " almak şartıyla kendi vilâyetlerine tâbi bir çok derebeylikler ihdas etmişlerdir ki, bunlar yanlış olarak krallık olarak tanımlanmışlardır.

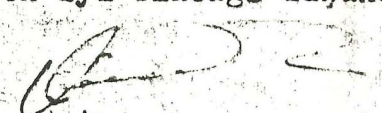
Daha sonra, önce Bizanslılar sonra Türkler, bağlı oldukları devletin zaafından istifade ederek kurulmuş olan bu derebeylikleri ortadan kaldırmışlardır.

Bölge hakkında yukarıda özet olarak vermiş olduğumuz bütün bu bilgiler gerek bizde ve gerekse batı'da yazılmış eserlerde açıkça belirtilmiş olmasına rağmen, Yurt Ansiklopedisi'nin Ağrı maddesinin tarih kısmı yazılırken, "Türklerden Önce Ağrıya Egemen Olan Devletler" bölümünde, Ermeniler bölgeye Milattan önce 600 ilâ Milattan sonra 640 tarihleri arasında hakim olduğu hissi yaratılmak istenmiştir. Esasında, Ermeniler'in bölgede "Vasal" oldukları maddede belirtilmiş olmasına rağmen ilk bakışta Ermeni hakimiyeti hissi verilmek istenmesi, tarihi gerçekleri saptırmaktan da öte, raporumuzun başında da belirttiğimiz gibi, ansiklopedi fırsat bilinip, bölgedeki Ermeni hakimiyetinin isbata çalışılması sâyan-ı dikkattir. Diğer taraftan siyasi birliğimizi tehdit etmeği hedefliyen böyle bir meseleye bu kadar detayla yer vermek gerçekten manidardır.

Ağrı maddesinin Ermenilerle ilgili bilgi veren sahifesinin sağ üst köşesinde bulunan ve hiç bir açıklama bulunmayan haritaya gelince: Ermeniler hakkında Milattan öncelere giderek bilgi vermeğe çalışan bir ansiklopedi, pek âlâ harita hakkında bilgi verebilirdi. Zira antik dönemleri gösteren ve çizilen bölge hakkında sıhhatli bilgiler veren haritalar mevcuttur (Bakınız, Henrici Kiepert, Formae Orbis Antiqui, forma V, VII) Harita ile antik bölge kastedilmek isteniyorsa, bölgenin hususiyetlerini gösteren diğer kavim ve devlet isimleri belirtilmesi gerekirdi. Fakat gösterilmemiş olduğundan, haritanın neyi ifade ettiği anlaşılmamıştır.

Hemen hemen her maddesinde mutlaka bir Ermeni sözünün geçtiği (Bakınız Artvin, Erzurum, Hakkari vs.) Yurt Ansiklopedisi'nin Adana maddesine gelince : Burada da Ağrı maddesinde olduğu gibi 1080-1375 tarihleri arasında hüküm sürdüğü iddia edilen bir Ermeni Krallığından bahsedilmektedir. Esasında bu krallığın daha doğrusu teşekkülün mahiyeti tetkik edilirse ortaya Selçuk Türkleri'nin istilâsı önünden kaçarak Kilikya'nın dağlarına sığınan, Haçlı seferleri zamanında Haçlılarla birleşen, Bizanslılarla güneyde hudut bekçiliği yapan, mahdut zamanlarda anarşi içinde bir müddet için yaşayabilmiş ve her defasında ya Bizanslılar'dan ve Konya Selçukluları'ndan, yahut da Mısır Memlûklerinden ağır darbeler yiyen ve fırsat buldukça idâresinde kaldıkları hükümetlerin düşmanları ile birleşerek onlar aleyhine hareket etmiş olan derebeylikten başka bir şey görmek mümkün değildir. (bakınız Esat Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni meselesi, Ankara 1950, s.88). Görüleceği üzere, vasal Ermeni toplumu Adana'da da müstakil bir krallık gibi gösterilmek istenmesi Yurt Ansiklopedisi'nin "Ermeni Meselesi"deki hassasiyetini bir kere daha ortaya koymaktadır. Arica, Adana maddesinin dördüncü fasikülünün ilk sahifesinin tam ortasına Türk adaletinin cinayete mahkum ettiği ve bilahere hapis-hanedan firar ederek yurt dışına kaçan ve yurttaşlıktan çıkartılan, Yılmaz Güney'in resminin konulması adı geçen ansiklopedinin hangi paralele ulaştığını bizlere açıkça göstermektedir.

Bütün bu hususlar göz önüne alınarak Yurt Ansiklopedisi'nin değerlendirilmesinin Devletimizin bekası yönünden iyi olacağı düşüncesi ile kayfiyeti saygılarımla arz ederim.

Dr. Ali İhsan Gençer
İ.Ü. Edebiyat Fak. Tarih Bl.
Öğretim Üyesi